

ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ХУДОЖНИКА В КУЛЬТУРІ

В історії мистецтва звернення художника до сучасності дає невичерпний матеріал і забезпечує міцний зв'язок мистецтва з життям. Зараз як ніколи вільна Україна потребує будівників нової культури. Особливо актуальна роль художника в сучасному суспільстві. Художнє осмислення і віддзеркалення суперечливих процесів, що відбуваються в країні та світі, формує загальний культурний рівень. Суспільна значущість мистецтва полягає в тому, щоб актуальні теми нашого часу одержували яскраве художнє втілення.

Мета статті полягає в тому, щоб звернути увагу на роль художника в мистецтві, зокрема в українському, та визначити призначення митця у культурі.

Відвіку прагнення людей до краси божого світу відображувалось у витворах мистецтва. А будь-яка галузь мистецтва має вплив на естетичне виховання людини, і в цьому процесі ерудиція не може домінувати. Чим вище розвинене в людині відчуття прекрасного, тим впевненіше і доцільніше буде проява у житті і діях. В уяві стародавніх греків Бог визначався як Істина, Добро та Краса. Їх навчали, що уся природа довкола є Бог як вияв Краси. І чим більше наука проймається глибинами природи, тим імовірніше виявляється це стародавнє уявлення про Бога як про Красу. Чим уважніше людина ставиться до природи, тим яскравіше прозирає чарівність цього іманентного життя з усією досконалістю та дивними подробицями могутнього джерела одвічної Краси.

Існує тісний зв'язок між розвитком естетичної освіти художнього смаку народу, та розвитком образотворчого мистецтва. У порозумінні зацікавлені не тільки самі глядачі, але й безпосередньо митці художніх творів. Художник вдягає в матеріальну форму думки і відчуття, що віддзеркалюють дійсність, яка народжується в його уяві. Він відображає ті або інші явища дійсності, одночасно несе у собі цілісно-духовний зміст, в якому органічно переплелись емоційне та інтелектуальне відношення до світу. Художник за допомогою образотворчої

мови в мистецтві утілює і передає людям певні ціннісно-пізнавальні уявлення, естетичні ідеї та ідеали.

Невимогливість естетичних проявів у житті завжди наносить неабияку втрату духовній зовнішності людини та гальмує подальший розвиток культури народу. Коли люди замість краси парадоксально обирають неподобство, закликаючи до негативу, заохочуючи образотворчий аморалізм, то про духовність говорити не доводиться. Справа саме в тому, що автори подібних закликів аніскільки не соромляться свого варварства. Навпаки, вважають його вершиною витонченості, останнім словом розуму і відчуття. Як дуже живе, дуже схоже зображення може бути помилковим мистецтвом, так і помилкове мистецтво, що принципово обирає цю помилковість своїм прапором, може бути фатальністю істини, сурогатом реалізму. Брехливою утопією, що привертає стихійну свідомість митця.

Не дивує прагнення до неподобства найвідчайдушніших представників авангарду, які висунули заздалегідь як обов'язковий закон історії мистецтва повалення попередніх канонів смаку молодими шукачами нового. Згідно модерністській схемі художня цінність твору відступає на задній план перед вимогою нового [1]. Ні смак, ні особливе дарування художника вже не грали тут своєї колишньої ролі. Перші творчі кроки «диких» та кубістів відчайдушно критикувалися і не мали виправдання з боку громадськості. Завдяки внутрішній природності митці у своїх пошуках відновили естетичні погляди світорозуміння. Доречним була фотографія, що з'явилася у 1830-х рр. та сприяла кризі мистецтва портрета. Наслідком цього була негайна реакція художників у живопису. Реалістичним творам Мілле, Курбе і Домье протиставлялось експресивне мистецтво у дусі Хогарта та Гойї. Прагнення до традиційної портретної схожості стає неактуальним. Без сумніву, творчість художника залежить від часу, в якому він живе, але також залежить і від його особистості. Розвиваючи в портреті істотні тільки для нього одного риси, Коро закутує свої фігури чутливою до щонайменших варіацій світла атмосферою, а Мане еволюціонує від щільної фактури до «картонних» фігур. Мистецтво 1890-х вимагає від портрета пошуків нових технічних та естетичних рішень. Сьора, Сіньяк, Ван Гог, Гоген, Сезанн та Клімт розширили межі портретного жанру у цьому напрямку [2].

Успіхи людства в тій або іншій галузі культури багато в чому залежать від того, наскільки високий рівень розвитку кожної людини у суспільстві. Митець, створюючи сьогодення, обертає свій погляд як в майбутнє, так і в минуле. Художні твори передають естетичні симпатії духу часу. В кінці ХІХ ст. працювало чимало художників, яких впродовж всієї їх творчості вабила поезія старовини. Кожен з них намагався сказати про минуле своєї батьківщини. Васнецова вабила казково-билинна Русь; Н. Реріху бачилася вона таємничо-загадковою;

Суріков любив її молодецьку, непокірну, талановито народну. Пристрасне мистецтво Врубеля говорило про образи, створені народною фантазією. Юон був закоханий в старовинну білокам'яну архітектуру стародавніх міст. Радісно барвисте мистецтво Кустодієва славало хлібосольність, гостинність, життєлюбність слов'янського народу. Епічне мистецтво Коріна розкривало батьківщину духовно багату, повною величезної прихованої сили. Цих різних художників, таких відмінних один від одного і по тематиці, і по манері письма, об'єднує єдина якість: їх мистецтво базується на стародавній слов'янській історії [3].

Образотворче мистецтво України завжди відзначалося яскравою та різноманітною палітрою, яка ґрунтується на глибоких коріннях самобутньої народної творчості, що є відлунням чарівної української природи з її розмаїттям барв, польових квітів, золотавої пшениці, яскраво-жовтих соняшників, блакитного неба, зелених лісів, прорізаних сріблястими стрічками річок. Художня самобутність цупко тримається своїм корінням в орнаментальній традиції та фігурних прикрасах житла, писанкарстві, художній кераміці, витинанках, народних іграшках. В українській багатотомовій історії існували обереги із прадавніми символами, що мали обрядове тотемічне значення в часи первісної людини. В культурі трипілля (IV–III тис. до. н. е.) знайдено керамічні фігурки та прикраси, які пов'язані з життям і побутом людей [4]. Зі стародавніх часів мистецтво задовольняло не тільки практичні потреби людей, але й, в першу чергу, їхні духовні прагнення. Творча діяльність людини допомагала пізнавати світ, усвідомлювати своє місце в природі й суспільстві. Важливим проявом духовної творчості була мова народних пісень, повчальних казок та гуморесок. На території України залишилась багата спадщина, яку отримало новітнє покоління. Розквіт Закарпатського малярства у 30-х рр. XX ст. зобов'язаний саме майстрам пейзажу, які досягли особливо значних успіхів. Митці розкрили в собі потужні живописні якості, де колір виконував надзвичайно суттєву роль. Пленерне малярство закарпатців, завдячуючи барвистій природі, вирізняло своєрідне, динамічне і безпосереднє сприйняття світу. Талановитим художником, автором народних сцен та епічних краєвидів був М. Романишин [5]. Звичайно, творче життя українських митців розгорталось і в інших обласних центрах. В кожному з них воно набувало своєрідного характеру, спиралося на багатющі традиції народного мистецтва та духовні скарби свого краю.

На різних етапах розвитку суспільства відношення до художника змінювалося, але, не зважаючи на це, він був завжди потрібен. Історично склалося, що Україна завжди була залежною від інших держав, та чужих ідеологій. Творча праця митців контролювалась, нав'язувались теми творів, каралась самобутність художника. Потяг до народних традицій у мистецтві засуджувався

як прояв націоналізму. Політична ситуація, що склалася в Україні сьогодні, сприяє вільній реалізації творчих задумів митців. Свобода художньої творчості — одне з найстародавніх первинних естетичних понять, яке вперше зустрічається в Платонівських «Законах» [6]. Це широке поняття естетики, що містить в собі гносеологічну, соціальну, політичну, ідеологічну і власне художню сторони. Художник має можливість цілком проявити свій талант. Незалежна держава потребує митців культури у всіх галузях мистецтва. Особливе значення мають діячі образотворчого мистецтва, бо з допомогою професійної майстерності втілюються їх світоглядні принципи, особисті творчі задуми. Вільна творчість покладає на художника безпосередню духовну відповідальність перед суспільством за свої твори.

У наш час гостро стоїть питання про подальші шляхи мистецтва. Хвилює, яким воно буде, мистецтво майбутнього. Як ставитися до питань традиції, національної спадщини, і що означає бути новатором у мистецтві? Одні художники бажають знайти «міжнародний» стиль в мистецтві, що ліквідує національні грані та не визнає народних традицій. Інші вважають, що ніякої мови про нове мистецтво не повинно бути: все вже давно відкрито, і залишається досягати минулих вершин. Інші дотримуються принципу: «новий час — нові пісні». Але навіть у найсміливіших трактуваннях новаторських ідей діячі мистецтва не мають права забувати про етично-естетичні завдання.

Не завжди правомірне сучасне трактування в класичних творах, або в роботах на історичну тему. Довільне перекроювання з внесенням власних поглядів викликає у глядачів відповідні асоціації, при цьому іноді втрачається думка, що підпорядковує собі образне рішення. Художник в мистецтві грає пізнавально ефективну роль, аналізуючи поточні процеси суспільного життя, виявляючи їх причинно-наслідкові зв'язки з подіями попередніх років, він прогнозує можливі в майбутньому наслідки того, що відбувається сьогодні. Так само як всеосяжне мистецтво, повинен бути всеосяжний і художник. Леонардо да Вінчі тому приклад: «Художник, твоя різноманітність нехай буде такою ж нескінченною, як явище природи. Продовжуючи те, що почав Бог, прагни помножити не справи рук людських, але вічні створення Бога. Нікому ніколи не наслідуй. Хай буде кожен твій твір як би новим явищем природи» [4].

Отже, у цій статті звернена увага на роль художника у мистецтві, та його значення у культурі. Викладений матеріал доводить, що культура з усіма її вищими досягненнями, а також всі витвори мистецтва, створені не натовпом, але окремими геніальними і талановитими особами. Це вони ведуть людство шляхом прогресу. Тому справжній художник не повинен пристосовувати свій витвір мистецтва до нерозвиненого смаку натовпу. У митця є можливість надавати напрями поглядам та створювати естетику смаку у глядача [7].

1. *Лифшиц М., Рейнгард Л.* Кризис безобразия. — М., 1968.
2. Энциклопедический словарь живописи: Западная живопись от средних веков до наших дней. /Пер. с фр. — М., 1997.
3. *Кирилова Г. С.* Художники Российской Федерации. — Л., 1974.
4. *Леонардо да Винчи.* Суждение о науке и искусстве. — СПб., 2001.
5. *Любимов А.* Искусство Древнего мира. — М., 1971.
6. *Кривавич Д. П., Овсійчук В. А., Черепанова С. О.* Українське мистецтво: Навч. Посіб.: У 3 ч. — Львів, 2005. — Ч. 3.
7. *Платон.* Сочинения в трёх томах // Под общ. ред. А. Ф. Лосева и В. Ф. Асмуса. — Пер. с древнегреч. — М., 1968.
8. *Клизовский А. И.* Основы миропонимания Новой Эпохи. — Минск, 1997.